

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Kolozsvár, augusztus 6-án, 1841.

G. szám.

Tartalom: Unio, (Szentiváni Mihály) 39. l. A' cserkesz leány, orosz novella, (Krizsa) 42. l.

Unio. *

Társaságban valék. A' Pesti Hirlap' 30. 31. számu vezércikkjei szóba hozák a' két magyarhon közti egyesülést. Néhányan melegen nyilatkoztak mellette, többen még értelmes és elhatározott honfiak is ellene, legtöbben, főként levlémolyaink közül, mellette ugyan, de olly módosításokkal, mellyek az ügyet sokkal hátrább vetnék, mint az egyenes ellenzés; voltak ollyak is, kik az unio barátjait — bazaárulással vádolák. Leverőleg hatának keblem legérzékenyebb húrjaira a' hallottak, mert (nekem Erdélyre első és utolsó és egyetlen reményem az unio. Ez alapja vágyaimnak, mérlege ohajtásimnak, biztosítéka reményeimnek, vigaszom honügyi csüggedezésim közt!) Újra meg újra átgondolám a' felhozatni szokott ellenvetéseket, és mind jobban tisztába jövök, hogy azok vagy kisszerű okok nagy érdek ellenében, vagy félreértések. Honnan még is e' nagy elfogultság jobbainknál is? Legyen szabad hinnem, hogy csak onnan, mert a' tárgyat mindedig annyira féltünk felbolygatni közhelyeken, mint eleven szén közé nyulni, 's így a' kérdés nálunk még nincs kifejtve; elveim iránti köteleességnek tartom azért azt megpendíteni, 's ez által — ha kecsegtethetem magamat illy merész reménnyel — felhívni másokat, hogy gyenge nézetimet mélyebb belátással vitassák, vagy okokkal czáfolják meg. Ne törjetelek előítéletesen pálczát felettem, kik nézetimet nem helyeslítek, hanem lépjetelek nyilvánosságra erőseitekkel. A' hallgatás úgy sem segít többé, mert a' vágy nem csak ezer keb-

* Ezen cikkely bizonyos körülmények miatt csak most adható. Szerk.

lekben ég, ezer ajkáról hangzik, hanem a' testvérhon lapjaiban, sőt országgyűlésén is szőnyegre hozatott már; 's így a' további palástolás csak árthat ügyötöknek, mert az elmék okaitok tudása nélkül elfogulnak az egy oldalú fejtegetés által. Ha részeteken az igazság, ki fogja azívni magát ellenállhatlan gyeverével.

Nem akarok az egyesülés hasznairól szólni, mert kit a' mesebeli vesszőnyaláb példája meg nem győz: hogy az öszvesítés erő, a' különszakadás gyengeség' annak könyveket is hiába írnek. [De én az Uniot Erdélyre nézve nem is a' hasznosság, hanem a' mulhatlan és sürgető szükségesség szempontjából nézem és ohajtom.] Hazánkhoz a' természet adományokban inkább volt pazar, mint fősvény, de csaknem példabeszéddé vált már, hogy valamint folyóvizeink mind kifolynak, ide pedig egy sem foly bé, úgy pénzünk is mindenért ki-, bé pedig semmiért sem foly. Ki felszámítja mennyi tömérédek pénzt küldünk ki minden csatornán évenként, hozzánk pedig milly szűk cseppekben szivárog bé valamicske,] csaknem kéntelen azon csakugyan alaptalan gondolatra jöni, mint egy állásunkat csak felszínüleg ismerő utazó, hogy folyó pénzünkből legalább egyharmadnak hamisítottnak kell lenni, vagy nemzeti banqueroute-tól félni, mint némelly kicsin hitűek. [Földnépünk az öt mindenfelől nyomó terhek alatt annyira el van nyomorodva, hogy ha a' nagyobb résznek vagyonát felszámítatni halljuk, azt kell hinnünk csak egy kiméletlen satyricus úzi nagyított gunyjait előttünk. Ha lehet ennél kinézésnélkülőbb állapot, az a' kis nemességé, mert a'

köznépnek minden esetre van egy bizonyostól kéje — két keze: ezek pedig velök született, velök nőtt előitéletöknél fogva a' durva kézi munkát tartják legnagyobb csorbának nemességökben; a' népnek szükségei kevesebbek, könnyebben fedezhetők: ezek szintolly silány segélyforrás mellett több szükséghez vannak szokva, a' fényűzés naponnan inkább terjed közöttök's szívja ki utolsó erejüket; a' köznépnél a' gyermek áldás, mert felnőnek, mint a' mező füvei's élének, mint a' vadony állatai, vagy is mint atyjak, 's már heted évöken tul hasznot hajtának az atyai házhoz: ezeknél ellenben a' gyermek, főként sok gyermek bizonyos szegénység, nevelésök, tartásuk feles teréhvél jár, 's végre még szerencsés, ki az elköltött tőkének legalább kamatját visszaszerezheti. [Fő nemességünk a' fényűzés bilincsei közt adósságba van merülve, sokan már elbuktak, többen a' bukás szélén állanak. Közép nemességünk egyesíti a' rosszakat, mik a' kis és főnemességet nyomják; jövedelme olly kevés mint azoknak, fényűzésben majmolja ezeket, 's jutalma e' kínos helyzetért amazoktól gyűlölet, ezektől gúny, 's a' végeredmény, hogy az atyák vétkei a' fiakban látogattnak meg. Polgárságunk közt a' fényesebb helyzetűek szintén nyomorékjai a' fényűzésnek, annyira, hogy főbb városinkban az egy pár évtized előtt legvagyonosabb házak ma többnyire vagy elesett, vagy elesésre hajló állapotban vannak, az alsóbb polgárság, úgy a' kereskedők, mesteremberek egészen az előbbi osztályoktól függenek; ha azok gyengülnek, közvetve ezeknek is, kik utánok élnek gyengülniök kell.] Ez hazánk nagyrészenek — mert természetesen csak a' nagy részről van szó, 's egyes kivételek vannak — helyzete. Érezzük ezt mindnyájan. Haggassunk ki hazánk egyik végétől a' másikig bár melly osztályhoz, bármelly pártnézethez tartozót és alig fogunk embert találni, kitől a' vég-hosszatlan jeremiádnál egyebet hallanánk, ki a' status quo-t nyommasztónak ne látná. Miért hát még is a' pangó állapot? Apathia, indolentia, hanyagság, tormába esettség szüli-e

azt? Nem, a' javítást akarjuk, de mindenben felülmulhatlan kőszálként áll terveink előtt: hazánk kicsinsége terjedelem 's népesség tekintetében, szegénysége, elszigeteltsége, értelmi 's anyagi súlyunk parányisága, megrögzött elfogultságink, ezerfelé ágazó 's gyakran összeütköző érdekeink, institutioink hiányai, gyámolító közvélemény nemléte 'sat. 'sat.] Nincs hely itt részletesen vizsgálni e' pontokat, de próbálja kiki önmagába szállva, kísérje végig kedvenc reformát eszméit minden ágozatiban, bonyolódásain 's feltételein, és látandja, hogy a' legegyszerűbb javítások e' kőszalok valamelyikén hajtórést szenvedendők. [Törvényhozási úton akarunk segíteni? Utunkban áll a' sok különböző nemzet, vallás, kiváltság, szokás, felekezet, elkülönbség 'sat. 'sat. Nem is említem, hogy a' kormány érdekei, vagy legalább nézetei olly gyakran jöhetnek ellenetbe a' honéval, meglevén győződve, miszerint atyai kormányunk a' haza jóvára mindig kezet fogva munkáland a' hazával. Kereskedésünket akarjuk előmozdítani? Elvagyunk szigetelve az élő világtól hegyeink közé. Két csatornánk — a' Maros és Olt öszveköthetne ugyan a' külnemzetekkel, de nincs erőnk szabályozásukra; ugyan ez áll útban a' száraz öszveköttetés előtt. Kézmíveinket tökéletesbitjük, gyáratok állítunk? A' fogyasztás kisebb, mintsem kellő tökélyre emelhetnők. A' külföld előhaladt népeivel nem tudjuk kiállani a' csődület, nem csak künn, de benn hazánkban sem, mint ezt látjuk olly cikkekben, mellyek honunkban is készítenek; a' hazánkban eddig előtett kezdetek többnyire megbuktak, mert honunk mind részvényre, mind fogyasztásra igen kicsin. Földmivelésünket és iparunkat segítjük elő? Hol a' segélyforrás illy kis és szegény tömegben az akadályok felülmulására. Szellemi műveltség fekszik szívünken? Egy kis elrejtett völgyben élünk, hová a' déli napfény is szűkön hathat bé; inség és nyomor nyomja azokat, kik tudományos pályára léptek; olvasó és

műkedvelő közönségünk kisebb és szegényebb, mintsem elegendő pártolásra lehetne számítani; mi az ABC kezdő betűin kénytetünk veszteleni, míg más népek szerencsésebb körülmények közt ott kezdik, hol mi alig végezhetjük. Ezeknek természetes eredménye hátramaradásunk; a' hátramaradás pedig nemzeteknek halál, mert a' világ jelenlegi viszonyi közt egy európai nép sem szakadhat külön a' többtől; száz meg száz kötelékek fűzik össze a' népeket, 's a' hátramaradni akaró az idő rohanó kerekai által utánragadtatva zúzatik össze. Láthatjuk ennek már is jeleit, mert míg egyfelől azon öncsalással táplálgatjuk magunkat, hogy Erdély egy áldott kis ország, melly saját zsirjában is megfőhet, más felől a' kényelem és fényezés minden követelését bétanultuk és tuzásig utánozzuk, 's hová vezet ez már feljebb láttuk. — Nincs veszélyesebb egy népnél a' helytálló tespedésnél; mi a' természetben helyt áll, tesped, az önmagában leli halálát. Az orvosok legbajosabbban gyógyíthatónak vélik a' betegséget, midőn féllábadtan, félbeteg gennyed, 's gyakran mérgeesebb ingerlik, hogy gyógyíthatóvá tegyék. Illy állapotban vagyunk mi; tudjuk, hogy betegek vagyunk, elpróbáltuk az orvoslást, de beléfáradtunk, és most a' jó istenre akarjuk bízni magunkat, pedig érezzük hiányzó egészségünk hecsét! Ki kell ragadnunk e' létemésztő állapotból magunkat, ha sebeink érzékenyebben fájának is elein, mert a' betegség csak veszélyesebb lesz a' békázás által.

Ez jelen helyzetünk rövid vázolata, helyszüke miatt csak per summos a' pices érintve. Ismétlem, hogy minket e' lesúlyesztő pangásból semmi sem képes kirántani csak a' két hon egyesülése. Ekkor egy nagy és hatalmas ország lennénk, 's kicsiségünk nem gátolná többé haladásunkat, nagyobbyszerü intézkedésinket. Magyarország már az európai nemzetek sorába kezd lépni, ez kivonna közvetőleg minket is elszigeteltségünkől. Magyarország a' haladás útján már előlépteket tett, 's mi nyomába lépünk. Jazon nehéz küzdelem nélkül, mellyek azon

nagy nemzetnél is nem kis erőfeszítésbe kerültek. Magyarországon a' kor eszméi különösen 1825 óta szüntelen szőnyegen forognak, 's így nagy részök már tisztába hozva mély gyökeret vert, ez kifejlett közvéleménnyel gyámolítana, mellynek fénysugárai előtt az álérdékek, előítéletek, elfogultság éji homályként szétoszlanának, az áltörekvésűek árnányai pedig érczpaizsa által visszaveretve önmagukban omlának össze; a' különváló érdekek egy központban — a' nemzetiségben egyesülnének; a' félrevonók gyöngéklennének az egész haladását feltartóztatni; nemzetiségünk ellenségei önsemmiségükbe sülyednének az öszves erő előtt. És az egyesült magyarhon, nagy és dicső és hatalmas lenne, mellynek

Mint a' nagy király alatt

Három tenger partvirányi

Vetnének határfalat.

Mi előtt az ellenokokat, mellyek illy nagy érdekekkel szembe felhozatnak, rendref vennök, azon kérdés áll előttünk: Vajjon a' kormány nem ellenzené-e ezen egyesülést? Mióta Erdély visszatért a' magyar korona felszentelt királyai uralkodása alá, kormányunk mindig akarója volt a' két hon egyesülésének; diplomatikai adatokkal lehetne ezt bizonyítani. A' kormány akkori érdekei most is állanak, nincs tehát ok miért ne akarná most szintűgy az egyesülést? Atyáskodó kormányunk kegyelmeségétől bizton remélhetni, hogy azt, mi mindkét magyarhon jóllétére, virágzására olly üdvös, annál kevésbbé fogja ellenzeni, mivel a' világ jelenlegi állásában a' flgs ausztriai háznak, nem csak mint magyar királynak, 's erdélyi fejedelemnek, hanem úgy is, mint ausztriai császárnak érdeke szoros kapcsolatban áll Magyarországon erősülésével, 's hogy a' kormány is illy nézetben van kitünő jeleit adta a' Magyarországnak legközelebbi időkben tett legkegyelmeesebb engedélyeivel. De a' két magyarhon egyesülése illetőleg Európának is érdekében fekszik, mert ha van oka Európának egy újabb népvándorlástól félni, ha van oka gyanakodni, hogy egy vakmerész hatalom megkisértendi kinyujta-

ni óriási kezeit a' világuaság után, mindkét esetben a' magyar föld lenne, mellynek az első rohanást fel kellene fogni, mint felfogá egykor a' kereszténység ellen intézettet, de egy illy csapás megbírására csak a' magyar elem központosítása által lehet elég erős, mert mindkét országban létezik egy-egy felekezet, melly a' magyar nemzetiség ellen már többször elárulta irányzatait észak rokonszenvére alapítva. Hallottam felhozatni, e' pontra vonatkozólag hogy a' magyarföld ezen esetben egyesülés után is igen gyenge lenne a' rohanó árt feltartóztatni, és hogy a' pragmatica sanctionál fogva a' kölcsönös védelem különben is kötelesség. Erre csak azt mondom, egy lakat, egy deszka ajtó mind nem elég erősek a' rablókat meggátolni a' szobámba rohanástól, a' törvény hatóságban gondoskodott jóvaim oltalmáról, ám de azért még sem lenne okosság szobámat lakatolatlan 's tán ajtó nélkül hagyni. A' mi a' pragmatica sanctio nézi, erre tettleges felelet Mária Theresia kora, kit éppen a' pragmatica sanctio biztositott fejedelmek támadtak meg legelőbb, de a' magyar kar vitézsége dicsően kivívá királyszerékét Európa hatalmasai ellen. Egy világfontosságú hadtér kulcsa sorsát nem lenne czélarányos csupa sanctiokra bízni, mert az ellenséget betűvel nem lehet visszaverni.

(Folytatása következik.)

Szentiváni Mihály.

A' cserkesz leány.

(Folytatás.)

Így hozák rendbe a' dolgot. Igazat szólva, nem igen szép dolog. De akkor még semmit sem tudtam az egyezésről. No lássa ön, egyszer jön Kászbics 's kérdi, volna-e szükségünk mézre és júhrra; megrendeltem ezzel a' következő napra. „Aszamát!“ monda Geczi: „holnap kezemben Karagöz; ha még az éjen nem lesz itt Biéla, soha sem nézsz a' lónak szemébe.“ „Jó!“ felelt Aszamát, 's eltűnt. Estve föl-

fegyverkezett Pecsórin, 's kilovagolt a' várból: mint hajtották] végre a' dolgot, nem tudom, csak hogy éjszaka mind ketten visszatértek, 's látta a' várór, miként Aszamát nyergén egy asszony volt keresztül téve, kezei és lábai kötözvék, 's feje egy vastag fátyollal borítva.

„Nos mi történt a' flóval?“ kérdém a' kapitányt.

Tüstént megmondom. Más nap eljött Kászbics, 's tíz juhot hozott eladni. Lovát a' sövényhez akasztva, béjött hozzám, én megvendégeltem theával mert, bár rabló volt, mindazáltal vendégszereteti viszonyban éltünk egymással.

Beszélggettünk egyről másról; egyszer csak látom, hogy Kászbics megijed, színe elsápad, fut az ablakhoz, de az ablak szerencsétlenségre az udvar hátuljára nézett. „Mi a' baj?“ kérdém.

„A' lovam . . . a' lovam!“ kiáltá reszketve. Valóban, lódobogást hallék: „Kétségkül valami kozák érkezett.“ . . .

„Nem! orosz árulás, árulás,“ ordított, 's nyakra főre rohant ki mint egy vadpárducz, két ugrásra kün vala; a' várkapunál az őt utját állotta fegyverét elibe tartva: ő keresztül ugrá 's minden erejéből szaladt az uton . . . messzire porfelleg emelkedett — Aszamát vágattott tova a' deli Karagözön; Kászbics futtában levonta fegyveréről a' tokot 's lőtt, erre tüstént megállott, mig nem meggyőződék hogy nem talált; ekkor ordítani kezdett, széttörte fegyverét a' köveken és sirt mint egy kis gyermek. . . . Körülte várbeli emberek sereglének össze, ő semmire sem ügyelt; parancsoltam a' juhok árát letenni melléje, nem nyult hozzája; arczul fekütt a' földön mint egy halott.

Hiszi-e ön? úgy feküdt egész éjszaka! . . . viradtakor jött ismét a' várba, és esengett neveznék meg neki a' tolvajt. Az őt, ki mindent jól látott, nem tartotta szükségesnek Aszamát-ról titkolózni. E' névre felderültek Kászbics szemei, 's tüstént Aul felé indult, hol Aszamát apja lakott.

„Mi történt az apával?“

— Igen, az is a' bünös! tervhez tartozott, hogy Kászbics nem lelé hon; valahová ment volt hat napra, különben miképp ragadhatta volna el a' nénjit Aszamát?

— 'S midőn haza jött az apa, nem vala többé sem leány, sem fiu. Az álnok! tudta, hogy fejével lakoland, ha rajta kapják. Azért nem merte magát azóta mutatni; hihetőleg, valamely Abrék rabló csoporthoz adta magát, vagy a' Tereken túl hajtotta le fejét elvégre a' vakmerész: arra is vette volt útját. . . .

Megvallom, sok bajt és boszuságot szerzett ez nekem is. Mihelyt megtudtam, hogy a' cserkesz leány Pecsórin Geczinél, tiszti egyenruhában legottan hozzá mentem.

Az első szobában feküdt az ágyon, egyik keze a' nyaka alatt, másikkal kialudt pipáját tartva; a' második szoba ajtaja bezárva, 's a' kulcs nem vala benne. Mindezt azonnal észrevettem. Köhögni kezdék, 's a' küszöböt surolni talpommal, — de ő tette magát mintha nem hallaná.

„Hadnagy úr!“ szólék lehető kemény hangon. „Tán nem látja ön, hogy én itt vagyok?“

„Ah, jó napot, Maximics Maxim! nem tetszik pipázni?“ — felelt a' nélkül hogy felkelt volna.

„Megengedjen ön! én nem vagyok itt Maximics Maxim: most főkapitány vagyok.“

„Mindegy, nem tetszik theázni? Ha tudná minő gondok kinoznak!“

„Mindent tudok,“ mondék 's az ágyhoz léptem.

„Annál jobb; úgy nincs kedvem beszélni.

„Hadnagy úr, ön egy olly hibát ejtett, miért nekem is felelni kell. . . .“

„Ej, mi az! mit árt az? mi már régóta értjük egymást.“

„Hagyjon fel, ön a' tréfával! kérem a' kardját!“

„Mitka, elé a' kardot!“

Mitka eléhozá a' kardot. Tisztetnek ekként eleget tevén, leültem hozzá az ágyba, mondván: „Csak valld meg, Geczi, hogy ez nem szép?“

„Mi nem szép?“

„Az, hogy Biélát elrablád. . . . 'S az az

átkozott Aszamát! — No csak valldsa meg, mondék neki.

„De ha őt szeretem? . . .“

Mit feleljek erre, hirtelen nem tudám. Azonban kevés hallgatás után mondék, ha az apja vissza kívánná, szükségesképp vissza kell adni.

„Az ugyan teljességgel nem szükség.“

„De ha megtudja itt léit?“

„Hogyan tudhatná meg?“

Ismét zavarba jöttem. — „Hallja ön, Maxim!“ monda fölkelvén: „Ön derék ember, 's jó lelkü; — ha visszakapja azon vadfőnök a' lyányát, meg fogja ölni vagy eladni. A' mi megesezt, megesett, ne tegyék a' dolgot szántsándékkal még rosszabbá, hagyja őt nekem, 's én kardomat önnek hagyom. . . .“

„De mutassa meg őt legalább!“ mondék.

„Itt van az ajtó megett; de magam is hiába vágytam őt mind eddig látni: ott ül a' szugolyban, leplébe burkolva, nem szól és nem lát, félénk mint egy vad zerge. Markotányosnékat megfogadtam: jól ért tatárul, 's ápolni fogja őt, 's hozzá szoktatni a' gondolathoz hogy ő az enyém, nem is lesz ám senkié kivülem,“ hozzá tévé, öklével ütven az asztalra. — Nem teheték semmi ellenvetést. Mi tevős valék? vannak emberek, kiknek mindég okvetetlenül igazat kell adni.

„De, kérdém Maximot, hogyan szoktatá magához a' lyányt, vagy tán elepedett ez fogóságában, a' honvágytól?“

„Édes istenem, miért a' honvágytól? A' várból ugyan azon hegyeket láthatá, mellyeket szülötte vidékén. Aztán mindennap valami ajándékkal kedveskedett neki Pecsórin, az első napokon büszkén és némán taszítá el az ajándékokat, mik a' markotányosnéknak jutottak, 's ezt ékesszólásra buzdíták. Ah, szép ajándékok! mire nem kész egy fejrénep holmi csecsebecsért! . . . De hagyjuk ezt most! Soká vesződött Geczi vele; a' közben tanult valamit tatárul, 's a' lyány érteni kezdte nyelvünket. Lassan lassan megszokta ez is Geczire nézni, előbb csak oldalvást pillogatva, de mindég búsongott, 's é-

nekeit halkal danolgatá oly érzékenyül, hogy néha magamnak is fájt belé a' szívem, midőn a' szomszéd szobából hallgatám. Egy jelenést soha sem felejték el: az ablaknál menvén bépillanték; ott űlt a' zámolyon Biéla, fejét melyére csüggesztve, Geczi pedig előtte állott. „Hallod édeském!” monda, „hiszem már tudod hogy előbb utóbb enyémmé kell lenned, miért hát engem ennyire kizoznod? valami cserkeszfit szeretsz tán? úgy tüstént haza eresztlek.“ Remegni kezdett a' lyány, 's rázta a' fejét. — „Vagy,” folytatá, „egész lelkedből utálsz engem?” — Sohajtott. — „Vagy vallásod tilt engem szeretni? — Elsárgult és hallgatott. — „O higy nekem, Allah minden népeknek istene, 's ha engedi nekem, téged szeretni, miért tiltaná neked, viszonszerelemmel jutalmazni engemet?” — Mozdulatlan nézett szemébe, mintha ezen új gondolat meglepte volna; szemei nembívést, 's egyszersmind meggyőződni vágyást fejeztek ki. Millyen szemek! lelkemre! két égő szén gyánánt ragyogtak. „Oh hallgass meg, gyönyörű jó Biéla,” folytatá Geczi: „Látod, mint szeretlek; kész vagyok mindenre, hogy vidáman lássalak: csak azt akarom, hogy boldog légy; de ha mind egyre csak húsongasz, meghalok. Mondsza, vidámabb léssz-e ezután?” — Gondolkozni kezdett, a' nélkül hogy| fekete szemeit elfordítná róla, aztán nyájason mosolygott 's intett fejével helyben hagyás jeléül. Geczi kezét szorítá, 's egy csókért esdeklék; ő gyengén ellene szegült 's mind csak ismétlé: „Nem szükség, nem szükség.” — Mind inkább sürgeté; ő reszketni és sirni kezdett. — „Foglyod vagyok,” így szóla, rabszolgálsz, kényszeríthetsz ugyan engem; — 's mind csak könnyezett. Geczi homlokára ütött magának 's kirohant a' más szobába. Bémentem hozzá; komoran lépdelt fel 's alá, kezeit a' hátán egybe kulcsolva.

„Mi bajod, pajtás?” mondék neki. — Sántán ő, 's nem asszony, viszonyzá: de becsületesre fogadom önnek, hogy enyém lesz. — Fejemet ráztam.

„Akar ön fogadni?” kiálta: „egy hét alatt.”

— Ha tetszik! — Kezet adánk egymásnak 's elváltunk.

Más nap tüstént egy bizott emberét küldé Kiszlátba, ki sokféle persa kelméket vásárolt számára.

„Mit gondol ön, Maxim!” így szóla az ajándékokat mutatván: „ez az ázsiai szépség ellent fog-e állhatni egy illy álgyutelepnek?” — Ön nem ismeri a' cserkeszhölgyeket, viszonzám; ők koránt sem olyanok, mint a' grúz vagy tártárnók a' kaukázon túl — teljességgel nem. Nekik saját módjok van, ők másként vannak nevelve. — Geczi mosolygott, 's egy marsot kezdett füttyölni.

De úgy lön mint állítám: az ajándékok csak félig hatottak: nyájasabb, bizalmasabb lett a' lyány — 's ennyi volt az egész, úgy hogy végre Geczi következő eszközre tökéle magát. Egy reggel megnyergelteté lovát, cserkesz módra öltözék 's felfegyverkezve bélépett hozzá. „Biéla!” így szólott: „Tudod mint szeretlek. Elragadtalak, mert azt hívém, ha megismersz, szeretni fogsz engem; tévedtem; — isten veled! legyen mindenem tiéd; — ha tetszik, térj vissza atyádhoz, — szabad vagy. Vétettem ellened, 's bűnhödnöm kell; élj boldogul — én megyek — hová? magam sem tudom! Talán majd megtalálom az én golyómat, akkor emlékezz rám 's bocsáss meg.” — Elfordult tőle, 's kezét végbúcsura feléje nyujtá. A' lyány nem fogadá el kezét, hallgatott. Az ajtó megett lévén, csak a' hasadékon át nézhettem szembe: 's a' szívem megesett rajta, oly halásápadt volt arczája! Semmi feleletet nem hallván, az ajtó felé indult Pecsórin: reszketett, 's én hiszem, hogy valóban eltökélett szándéka volt teljesíteni, mit tréfából mondott vala. Illyen volt ő az isten adta legénye! De alig ért az ajtóhoz, midőn a' lyány eléugrott, zokogni kezdett, 's a' nyakára borult. — Hiszi-e ön, magam is, az ajtó megett állva, sirni kezdettem, azaz, nem hogy valóban sirtam volna — csak amúgy balgaság!

A' kapitány hallgatott egy ideig.

Valóban, monda tovább, hajszát serítve;

megvallom, nehezen esett, hogy soha egy aszszony is engem annyira nem szeretett.

„És soká tartott-e boldogságuk?“ kérdezém.

— O igen, Biéla megvallá, hogy Pecsórin a' naptól fogva, midőn először látá, gyakran jelent meg álmában, és soha egy férfit is olly béhatást nem tett szívére. Igen, ők boldogok voltak.

„O be kár!“ kiálték önkénytelen. Én egész tragikai kimenetelt képzelék, 's egyszerre olly véletlenül kelle csalódnai reményemnek?

„De miként lehetséges,“ folytatóm, hogy atyja nem fedezé fel a' várban létét?“

— Gyanítá, úgy látszik. De néhány nap mulva hallók, hogy az öreg meghalálozott. Úgy történt.

Figyelmem ismét feléledt.

— Említnem kell önnek, Kászbics azt hitte, miszerint Aszamát apjával egyetértve rabolta el lovát, legalább én ezt gyanítom. Lesbe volt egyszer az uton, mintegy három versztynyire Aultól; az öreg lyánya utáni hasztalan nyomozódásból tért haza felé; emberei már hon voltak, — estve volt — szomorkodva léptetett — hirtelen mint valamely macska, kiugrik Kászbics egy bokorból, felpattan háta megé a' lóra, egy törsturással a' földre ejti, megragadja a' feket, — 's elrohan. Némelyek az egészet látták egy dombról; utána sebesen, de hiába.

„Ő kármentesíté magát elvesztett lováért, 's boszut álla,“ mondék, útitársam véleményét kicsalando.

— Kétségkivül, az ő módjok szerint, monda a' kapitány, tökéletes igaza volt.

Itt önkénytelen az oroszok ama' fogékony-sága ötlék eszembe, mindazon népek szokásihoz alkalmazni magukat, kikkel a' történet egybe-hozza; nem tudom, dicséretet vagy gyalázatot érdemel-e a' kedélynek e' sajátsága, minden esetre bámulatos hajlékonyságát mutatja annak, 's ama' világos józan értelmet, melly mindenütt megbocsátja a' rosszat, hol annak szükségességét átlátja, vagy kiirtása lehetlenségét.

Az alatt megittuk vala a' théat, a' régen befogott lovak átfázva állottak a' havon, a' hal-

ványuló hold sötét felhőkbe vala merülendő, mellyek a' távol hegyormokon egy elszakadt kárpit darabjaiként függöttek; kiléptünk a' kunyhóból; útitársam jóslatának ellenére feltisztult az idő 's csendes szép reggelrel biztatott; a' csillagok hunytak el egyik a' más után azon mértékben, a' mint az ég sötétviolaszin boltjára ömledeztek a' kelet halvány sugári 's lassanként világíták a' meredek, szűz hó borította hegyhajlásokat. Jobb és bal felől fekete, titokteljes mélységek tálongtak, 's kigyóként gomolygó felhők mászkáltak a' szomszéd szirtok homlokán mintha érezvén a' nap közeledtét futnának.

Csendes volt minden égen és földön, mint az ember szívében a' reggeli imakor; csak hives szél erede keletről, melly a' lovak dérfedte serényét fölfuvá. Útnak indulánk; nagy bajjal hurczolá őt rosz gebe fuvarunkat fel a' gúdhegyen; mi hátul gyalog mentünk, 's köveket tevénk a' kerekék alá, valahányszor a' lovak kifáradva megállottak; úgy tetszett mintha útunk az égbe vinne, mert a' mig láthattak szemeink mind felfelé ment, 's végre egy fellebbe tünt el, melly már tegnap este óta a' gúdhegy tetjén nyugvék, mint egy keselyű, melly prédát les; csikorgott a' hó lábaink alatt; a' lég olly annyira vékonyult, hogy a' lélekzés fájdalmat okozott; a' vér sebesen nyomult a' före, de ugyanakkor minden ereimbe bizonyos vigasztaló érzet ömlött el, 's olly magosan lenni a' világ felett gyönyört okozott nekem — gyermekes érzet, nem akarom tagadni, de midőn a' társaság conventioitól eltávozva a' természethez közeledünk, akaratum ellen gyermekek lészünk: a' mi csupán rá tapadt lelkünkre, leválik róla, 's újlag ollyanná alakul, mint eredetileg volt 's hihetőleg egykor ismét leend. Kinek alkalma volt, mint nekem, vadon bérczeken bolyongani, a' ki több ideig szemlélte azoknak csudás képleteit, 's mohón szívta az élénkitő, sziklanyilásokon át folyó levegőt, az bizonyosan érzeni fogja az én ohajtásomat illyszerű bájos képeket elbeszélni, lerajzolni. Mi tehát meghágók a' gúdhegyet, megállánk a' tetőn 's körülnézünk: egy

kék felhő függött rajta, 's hideg fuvása közel viharral ijesztett; de kelet olly világos, arany tiszta volt hogy mi, tudillik én és a kapitány, egészen elfeledkezénk amaz oldalról. . . a kapitány is mondom; egyszerű szivekben a természet szép és fenséges voltának érzése szászorta erősb és élénkebb, mint mibennünk, kik szavakra és papirosan lelkesülünk.

„Ön, úgy vélem, már hozzá is van szokva illy magasztos tüneményekhez?“ szólék hozzá.

— Igen, még a golyók fútyölésihez is hozzá szokhatni, az az, hogy eltitkolja az ember önkénytelen dobogását szívének.

„Sőt inkább, azt hallottam ez a muzsika némelly öreg vitéznek még kívánatos.“

— Természetesen, némi tekintetben csupán azért is, mivel a szív erősben ver. Lássá ön, hozzá tevé, keletre mutatván, minő táj ez! — S bizonyára egy illy panorama nehezen fog nekem még valaha nyilhatni: alattunk a kajsaurszki völgy átszegve az Aragwa 's egy más folyó mint két ezüst szalag által; kékes felhő vonult el felettök, a reg hó sugári elől futva a közel nyilásokba; jobb és bal felől hegyormok, egyik magasb a másiknál, mellyek egymást keresztül szeldelve terjedtek el, hóval 's bokrokkal fedezvék; távolban ismét hegyek, de két szirt sem volt egymáshoz hasonló, — 's mind az a sok hó vörösés fénytől olly világos derülten sugárolva, — valóban egész életemben szerettem volna itt maradni; a nap éppen most ragyogott elé a sötétkék hegy megől, mellyet szokatlan szemek alig különböztethetnének meg a fenyegető fellegtől; a napon pedig egy véres csik látszék, melly társam figyelmét különösen magára voná. „Mondám önnek“, így szóla, „hogy fergeteg közelget; sietnünk kell, különben félő, még a kereszthegyen meglep bennünket. Nó csak előre! kiáltá embereinknek.

De tán ohajtanátok, kedves olvasók, Biéla történetének végét hallani? — Úgy tudnotok kell, hogy én nem irok regényt, hanem úti jegyzeteket; következőleg nem beszélhetem előbb a

kapitányt, mint mikor ő valóban beszélni akar. Varjatok hát egy kissé, vagy ha tetszik, hagyjatok olvasatlan néhány lapot, de azt még sem ajánlhatom, mert a kereszthegyeni átmenet figyelmeteket méltán igényli. Gúdbegyről tehát ördög völgyébe lejték. . . . Regényes nevezet! Láthatjátok itt a' rosz szellem fészket két meghágbatallan sziklák közt.

„Amott a' kereszt hegy is!“ monda a kapitány, egy csúcsra mutatván, melly hólepellel vala boritva; rajta egy fekete kőkereszt, mellynél egy alig látható út vezet el, hol csak akkor szokás járni, midőn a' mellékút hóval temetve; fuvarosink azt mondák, még nem szakadt lavina a' hegyekről, azért a' lovakat kímélni akarván, a' csavargós mellékútra vezettek minket. Hol a' két út elvált egymástól, öt oszszetinnel találkozánk; ők szolgálatjokat ajánlák 's a' kerekerekre kapaszkodva, igyekeztek a' lejtőn szekereinket vonczolni és tartani. Igazán veszélyes is vala az út; jobbról fejünk felett hótömegek függöttek, készeknek látszók legkisebb fuvalomra leszakadni a' nyilásba; a' keskeny út néhol nagy hóval boritva, melly egy egy helyen lábaink alatt beszakadt; másutt a' napsugárok hatása 's éji fagy miatt jéggé volt változva, úgy hogy minmagunk alig kinlódánk keresztül, a' lovak pedig elestek; balról egy mély sziklahasadék nyilongott, hol egy patak rohant el, most vékony jégboríték alá rejtezve, majd barnult köveken keresztül zuhogva. — Ez alatt lejjebb szállottak vala a' felbők; hullott a' dara és hó; süvöltött a' szél a' szirtnyilásokban, kevés idő alatt a' kőkereszt ködbe volt borulva, mellynek hullámi, egyik sötétebb és vastagabb a' másiknál, omlottak kelet felől.

Bérfagyott sziklákon 's mocsáros havon át a kobi postaházig még mintegy öt versztet kelle lejtenuk. A' lovak elbágyadtak; mí dermedtünk a' hideg miatt, a' hóvihar mind erősben tombolt, mint éppen északi hazánkban; csak hogy éneklése még búskomolyabbnak hallatszék lenni. „Te is száműzött“, gondolám magamban, „siratod a' te széles sík pusztáidat, hol kényedre fúhatád ki magadat; ott kiterjesztheted hideg szárnyidat, de itt nehezen szorongasz mint a' sas, melly dühösön rohanja meg vaskalitikája rácsait!“

(Folytatása közelebről.)

Kriza.